

ŠANDOR KSAVER GJALSKI

Önéletrajzi feljegyzések...

RÉSZLET

A történelem mellett úgyszólván gyermekkorom óta a politika érdekelt. Sokszor volt alkalmam naphosszat hallani róla. A szülői házban – a régi varazsdi vármegye-házán éppúgy, mint Gredicén – egész nap voltak vendégek, a hatvanas években pedig minden oldalon mozgásba lendült a politika az egész nép körében. Politizáltak tehát az én szüleim asztalánál is, annál is inkább, mert nagyon ellentétes állásponton voltak: egyesek Bedeković hívei voltak, és azt akarták, hogy Pest legyen a horvátok Mekkája, míg mások épp az 1861-es 42. cikkely mellett törtek lándzsát. Apám ezek mellé állt, később pedig a „függetlenek”-hez vonzódott, akik föderatív monarchiát akartak Bécs központtal. És – jól emlékszem – sokszor volt pörlekedés is. Így volt alkalmam gyakran hallani és hallgatni Koloman Bedekovićot, Josip Briglevićet, Janko Vukovićot, Janko Cart, Kazimir Jelačićot, akik valamennyien a magyar idea fanatikus elkötelezettjei voltak, s velük szemben állott apám, aki Mažuranić politikájához s még inkább a szláv eszméhez csatlakozott. Ma is egészen jól emlékszem, amidőn Vuković egyszer pénzügyi elképzeléseit fejtette ki és a horvát jövedelmek pauszóját magasztalta, apám pedig előbb teli torokból kikacagta, majd meg gorombán leszidta. Vuković nézeteit a kiegyezés határozta meg. Én pedig emlékszem, milyen szomorú idők következtek számomra, amikor megtudtam, hogy a kiegyezést megkötötték, és Horvátország ismét magyar uralom alatt van; már kisgyermekként megtanultam, hogy Jellasics bánt és 1848-at is leginkább azért dicsőítik, mert felszabadította Horvátországot a magyar fennhatóság alól...

LŐKÖS ISTVÁN fordítása

MIROSLAV KRLEŽA

Naplójegyzetek

Kitől tanultam valamit? Legtöbbet Josip Klobučartól: horvátnak lenni, hinni az emberben, az ember küldetésében, és abban, hogy biztos út vezet a jövő felé. Husz János, Jan Amos Komenský, Pestalozzi. Djura Daničićtól: a horvát és a szerb egy nép. Kumičić megtanított gyűlölni Bécset. Ezen a lázadó, Habsburg-ellenes vonalon lettem később negyvennyolcas! Sokat tanultam továbbá a magyar sajtótól és a magyar történelemből. Mindannak, amit ott írtak, pontosan a fordítottja áll. A Galilei-körtől (Jászi Oszkáréktól) szintén nagyon sokat tanultam. Megszabadítottak a konvencionális hazugságoktól, de hol vannak ők, és hova kerültem én?

1916

Horvátországról gondolkodom, erről a mi szomorú, írástudatlan, kedves, elmaradott, szerencsétlen Horvátországunkról. Ez az ország oly halk, szerény és mellőzött, olyan elfeledett és névtelen, mint valami *Jézus Szíve Hírnök* a félig írástudatlan cseléd-lány szobácskájában, olyan elfeledett és gyűrötten katolikus, hogy előjogainak magna chartájába ma magyar kolbászt és töpörtyűt csomagolnak..., és olyan csak nálunk lehetséges nyomorult, csúf, kufár módon eltiport és félredobott, mint a búcsúsok szemete. A vidéki temetés fojtott szaga füstölög e sivár ravatal, e végeérhetetlen nemzeti requiem fölött, s a napokban a temetőben, a Kapela Batrina-i kápolna mellett üldögélve, elnéztem odaát, a Száva túlsó, boszniai partján Motajicát. Ha nem volna ez a Motajica, amit immár kerek öt hónapja elnézegetek innen, a Kapela Batrina-i k. und k. Verköstigungsstation perspektívájából, mi mást is csinálhatnék, míg egyre várom azt az átkozott pozsegai vonatot, amely mintha sohasem akarna befutni Pleternica felől. Mint valami boldog, pasztell sziget, Motajica kék gobelinje csillog a kora reggeli fényben, és halk áriák egész sora kél a motajicai első hegedű reggeli kantilénájától a késő májusi délutánok gazdag instrumentációjáig, amikor a mély, sötétzöld smaragd árnyak játéka a hegytömeg oldalán oly fényűző, mint a drága és súlyos brokátanyagok a loggiás, lépcsős úri csarnokok márványasztalain, Tiepolo vagy Veronese ünnepi festményein. Motajica erózivan sötét és vulkanikus gazdagságában plasztikusan árnyalt. Erdeinek mély zöldje, ez az arany sugarakkal átszótt takaró, árkainak sötétkékje, mindez egy boldog Árkádia madarairól és őzeiről, vidám patakcsobogásáról beszél, mintha nem is üvöltözött volna török Gradiška körül, mintha évszázadokon át nem kihegyezett kárók közt élt volna itt a nép, mintha nem is lobogtak volna magas lánggal házak, s zúgott a véres víz a vízbe fúltak halálhörgésével, most meg minden oly ünnepélyes, Motajica halkán dúdolja a májusi délután lágy lírai poémáját.

1917. V. 22.

ÁCS KÁROLY fordítása

Levél Kaproncáról

Brabantnak az antwerpeni köztársaság virágzása idején sok érintkező pontja volt a mi (kaproncai) tájainkkal. Ahányszor télen átutazom ezen a vidéken, mindig úgy rémlik, hogy a vonat Brueghel valamely havas kompozíciójának tágas keretébe fúródik bele. A parasztkunyhók zsúpfedelei, amelyek alól füst tódul kifelé, az élet, amely primitív bonyolultságában épphogy föld alá került és épphogy fejlődésnek indult, a kőből épült harangtoronyok, a katolikus temetők, a zsíros, fekete, termő brabanti föld és a parasztok, marhapásztorok, pirospozsgás, vérbő szőlőművelők, boroshordóval, kolbász- és hagymafüzérrel. Valaki mindig vizel, valaki mindig hány, valaki mindig bitófán leng. A tájon vértések menetelnek, hadseregek vonulnak tarka, piros-sárga spanyol királyi ruhában. Udvari főtisztviselők, spanyol zsoldosok, örökösödési háború, szekérenyikorgás, részeg, erőszakos, győzelemittas hordák, amelyek Brabant és Flandria földjére betörve, mindent fosztogatnak és gyűjtogatnak, amit csak érnek.

(A vasútállomásokon) Brueghel kéregetői, epileptikusai és öreg, részeg koldusaszonyjai álldogálnak, elvegyülnek a spanyol főtisztviselőkkel és a madridi rendőrökkel, akik összekötött kezű parasztokat terelnek maguk előtt. Egy paraszt kövér pontyot

forгат bambán a kezében, körmével kapargatja uszonyát és pikkelyeit, harmonika szól, a madridi kondottierek meztelen szuronnal nógatják a megkötözött embereket, hogy minél gyorsabban szálljanak a vagonokra, hogy induljunk.

Íme a tizenhatodik század eleji Brabant, ahol a toledói centralizmus spanyol zsoldosai zaklatják Brueghel ártatlan parasztjait a havas, szomorú bruegheli kép keretei között. Megérkeztünk hát Kaproncára." (1925)

SZELI ISTVÁN fordítása

VLADO GOTOVAC

Az igazság túl sokat kíván Európától

I.

Egyedülálló eset: Horvátország egyszerre volt földrajzilag elrejtve és történelmi kárhozát alatt – a genocídium bélyegét viselő ország egyébként teljesen eltűnt a jugoszláv térség alkotórészei között, nevét idegenforgalmilag érdekes tartományai, Dalmácia és Isztria helyettesítették.

Egy kárhozátott, ország nélküli nemzet fantom-létezése modern formában – és a II. világháború kontextusában – negyvenöt évig tartott.

Európa számára a horvátok elsősorban fasisztoid emigránsok voltak, szorgalmasak, és politikai szempontból gyanúsak.

A valóságban: Horvátország Kelet és Nyugat, Bizánc és Róma, Európa és az oszmán világ között húzódó nagy, sorsdöntő határ mentén fekvő ország; sokféle, magyar, osztrák–magyar–horvát és jugoszláv belső kombináció határaival.

Történelme is e gyakran viharos és végzetes határok története. E határok jelentésük, tartalmuk és dinamikájuk különbözősége révén a szenvedélyes megosztottság és az egyediség példátlan gazdagságának alapjává váltak a horvát regionalizmusok és konfliktusok történetében. Voltak pillanatok, amikor ezek az ellentétek a nemzet egységét fenyegették.

Ennek köszönhetik a horvátok azt az egyedülálló ténytet, hogy háromféle írásmódot használtak: a glagolita, a cirill és a latin betűs írást: irodalmukat három nyelvjárásban, ča, kaj és što (ez utóbbiból lett a modern horvát nyelv) írták, és jelentős részt vállaltak az európai latinitás irodalmából is.

Röviden: Horvátországot határok és különbségek szabdalják. Belőlük áll össze eredeti módon és tisztességesen elbeszélт történelmi meséje.

Ugyanis: az egész horvát történelemben még nyoma sincs a hamis bemutatkozásnak. A mi városaink, székesegyházaink, palotáink, írásos dokumentumaink, tanúbizonyosságaink, visszaemlékezéseink... – mind hűen tükrözik valódi helyzetünket, képességeinkkel és valódi lehetőségünkkel összhangban készültek. Nem kulisszákat tákolunk, nem vezettünk félre senkit, nem ámitottuk sem önmagunkat, sem másokat. És a tények nisztelete, a mindenben meglévő valós mérték – ez a horvát történelem legszébb és legmagasabb rendű értéke. A horvátok nem megszállottai a mítoszoknak. Föllepésük hiteles.